

Framtida användning av Rosenlunds herrgård och dess omgivning

Stadskontorets utredningsenhet

Ansvarig utredare

Andreas Zeidlitz

036-10 57 30

andreas.zeidlitz@jonkoping.se

Bilaga 1 är författad av utredare *David Jansson* och bilaga 2 är författad av *Kolbjörn Wærn* (Wærn Landskap AB).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
BAKGRUND	5
Uppdraget	5
Tidigare beslut om Rosenlunds herrgård	5
Herrgårdens läge	7
Herrgårdsbyggnaden	8
Flygelbyggnaden	9
Stallbyggnaden	10
Kulturhistoriskt värdefulla byggnader	10
Rosariet	11
Herrgårdsparken	11
Planförhållanden	13
MÖJLIGHETER	15
Försäljning	15
Alternativa driftsformer	15
Kostnader för att renovera byggnaderna på området	17
Extern finansiering	18
Konferensverksamhet	19
Kulturella evenemang	20
Borgerliga vigslar	21
Caféverksamhet på området	22
Restaurering av herrgårdsparken	22
Trädgårdsturism	24
FÖRSLAG	27
Konferensverksamhet i herrgårdsbyggnaden	27
Öppna upp Rosenlunds herrgård för allmänheten	27
Borgerliga vigslar i herrgårdsbyggnaden	28
Restaurering av herrgårdsparken	28
Utvecklad caféverksamheten i stallbyggnaden	28
Satsning på trädgårdsturism	29
Externa medel	29
Ny detaljplan för området	29
BILAGA 1	
Sammanställning av möjligheter till extern finansiering för upprustning av Rosenlunds herrgård	
BILAGA 2	
Rosenlunds historiska trädgård. Kulturhistorisk värdering. <i>Kolbjörn Wærn</i>	

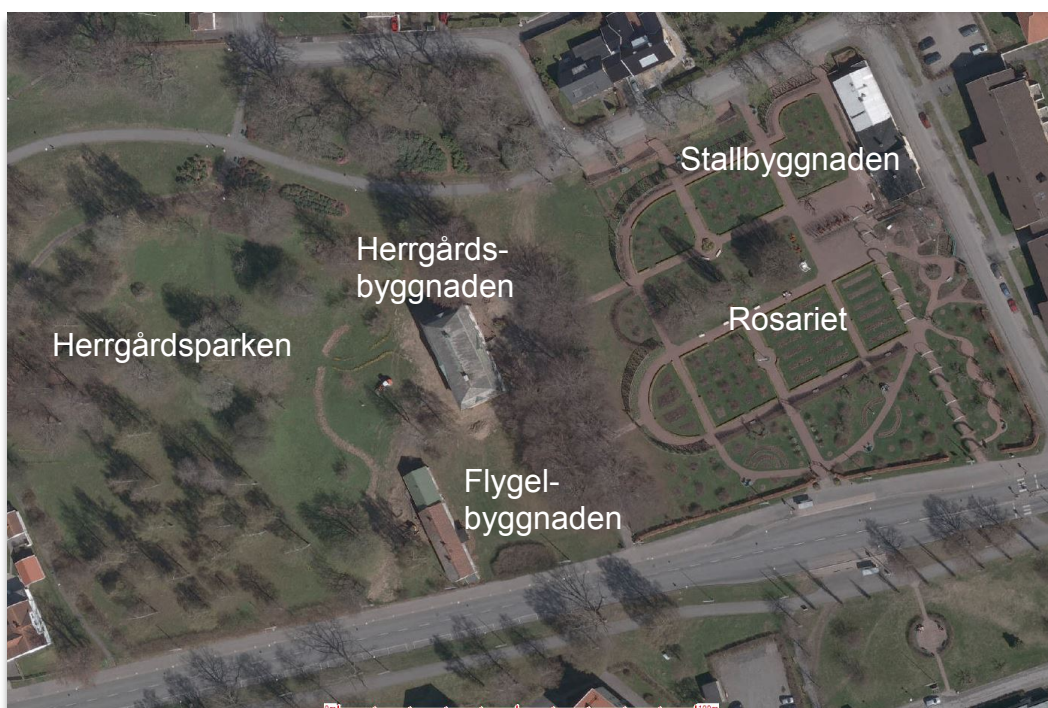
BAKGRUND

Uppdraget

Kommunfullmäktige beslutade 2013-02-28 § 40 att ge kommunstyrelsen i uppdrag att med en bred ansats studera olika möjligheter för den framtida användningen av Rosenlunds herrgård och dess omgivningar.

Kommunstyrelsen har i sin tur gett stadskontoret i uppdrag att genomföra utredningen.

Rosenlunds herrgård och dess omgivning avser i detta sammanhang det som är angivet i nedanstående kartbild.

Tidigare beslut om Rosenlunds herrgård

Mot bakgrund av att dåvarande folkhögskola som fanns i herrgården aviserade att de avsåg att lämna Rosenlunds herrgård i juni 2004 föreslog tekniska nämnden i januari samma år att de skulle få i uppdrag att sälja fastigheten. Folkhögskolan beslutade dock att vara kvar ytterligare ett år i lokalerna, vilket fick till följd att hyreskontraktet förlängdes.

Vid kommunfullmäktiges sammanträde 2005-04-28 § 116 gavs tekniska nämnden i uppdrag att sälja Rosenlunds herrgård och att i samråd med stadsbyggnadskontoret avgränsa lämplig tomt för byggnaderna. Krav ställdes på att försäljningen skulle ske i samråd med byggnadsantikvarisk sakkunskap samt beaktande av att fastigheten och tomten även fortsättningsvis så långt det var möjligt skulle användas för ändamål som gjorde den tillgänglig för allmänheten.

Därefter utannonserades fastigheten till försäljning av tekniska kontoret. Inget pris var utsatt, utan det var upp till anbudslämnarna att ange köpeskilling och ändamål med fastigheten. Totalt inkom 17 anbud. Dessa anbud granskades sedan av en grupp tjänstemän från kommunen och läns museet.

Tekniska kontoret valde att gå vidare med företaget AO Holding AB med motivering att företagets förslag var mest skonsamt för byggnaderna, de hade stor erfarenhet, accepterade en tomträttslösning och de hade kunskap om förvaltning av kulturbyggnader. Företagets förslag var att fastigheten skulle korttidsuthyras med tidsenliga möbler till turister för självhushållning. Dessutom var det skrivet i det föreslagna avtalet att köparna var skyldiga att anordna temadagar med evenemang riktade mot allmänheten. Byggnaderna föreslogs även visas för allmänheten minst två gånger om året i samarbete med Jönköpings kommun.

I tekniska kontorets förslag till tekniska nämnden föreslogs att överenskommelsen om tomträttsavtal med AO Holding AB skulle godkännas. Tomträttsavgäld var satt till 35 tkr per år och köpeskilling för byggnaderna var satt till 1,5 mnkr.

Tekniska nämnden valde att inte godkänna tekniska kontorets förslag utan beslutade 2006-03-14 § 57 i stället att föreslå kommunfullmäktige att avbryta försäljningsprocessen och att medel för upprustning av Rosenlunds herrgård skulle anslås i kommande budget. Dessutom föreslog de att uppdrag skulle ges till tekniska nämnden att i samråd med övriga berörda nämnder lägga förslag till framtida användning av herrgården.

När kommunfullmäktige behandlade ärendet 2006-06-01 § 141 beslutade de att försäljningsprocessen av Rosenlunds herrgård skulle avbrytas. Därutöver gavs i uppdrag till tekniska nämnden att senast 2007-02-01 i samråd med socialnämnden, fritidsnämnden och kulturnämnden lämna förslag till framtida användning av herrgården, inklusive förslag till drifts- och investeringsbudget, samt att intresserade ideella föreningar skulle involveras i uppdraget.

Tekniska kontoret satte samman en arbetsgrupp för att arbeta med tekniska nämndens uppdrag. Gruppen under tekniska kontorets ledning bestod också av representanter från fritidsförvaltningen, kulturförvaltningen, socialförvaltningen och läns museet. Arbetsgruppen arbetade utifrån att föreslå en lämplig hyresgäst bland de intressenter som tidigare hade anmält intresse för att hyra alternativt köpa Rosenlunds herrgård.

Arbetsgruppen arbetade med fem olika alternativ, där de valde att gå vidare med ett förslag från tre konstföreningar. Det var Föreningen konstgraferna i Jönköping, Konstnärsföreningen Dymlingen och Föreningen Södra Vätterbygdens konstnärer som gemensamt avsåg att bedriva verksamhet i herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden och på så sätt skapa ett konstcentrum. Föreningarna hade för avsikt att bedriva utställningsverksamhet i herrgården och till viss del även konstskapande och kursverksamhet. Föreningarna hade även önskemål om att det inrättades ett café i källaren, men som de själva inte hade för avsikt att driva.

Arbetsgruppens bedömning var att denna verksamhet skulle passa i byggnaden, då den var öppen för allmänheten och även kunde locka till sig turister. Den ombygg-

nad som behövde göras bedömdes som skonsam och inte alltför kostsam. Det konstaterades dock att det krävdes ett ekonomiskt engagemang från kommunens sida. Tekniska nämnden beslutade 2008-03-11 § 73 att föreslå kommunfullmäktige att Rosenlunds herrgård skulle hyras ut till de tre konstnärsföreningarna med undantag av en mindre lokal för caféverksamhet i suterrängplanet samt att ett anslag på 10,5 mnkr skulle ställas till tekniska nämndens förfogande för ombyggnad av herrgården.

När kommunfullmäktige beslutade i ärendet 2008-11-27 § 376 valde de att inte följa tekniska nämndens förslag. Kommunfullmäktige beslutade i stället att ge ett förnyat uppdrag till tekniska nämnden om försäljning av Rosenlunds herrgård, men med den skillnaden att tekniska nämnden i samråd med stadsbyggnadsnämnden skulle avgränsa lämplig tomt för byggnaderna som skulle upplåtas med tomt-rätt.

Utifrån detta uppdrag försökte tekniska kontoret vid ett flertal tillfällen erbjuda intresserade att inkomma med intresse för förvärv och förslag på verksamhet. Men de konstaterade senare att det var svårt att finna lämpliga köpare som kunde uppfylla samtliga krav som ställts för ett förvärv av herrgården.

Tekniska kontoret har under tiden renoverat herrgårdsbyggnadens och flygelbyggnadens fasader enligt beslut i tekniska nämnden. Vidare har tekniska kontoret via läns museet utfört arkeologiska undersökningar väster om herrgården och det har konstaterats att det finns fornlämningar runt herrgården.

Tekniska nämnden beslutade 2012-12-11 § 312 att återlämna uppdraget om att sälja Rosenlunds herrgård till kommunfullmäktige, då det utifrån det angivna försäljningsvillkoret och de nya kunskaperna om arkeologiska fynd intill herrgården ej gått att genomföra en försäljning.

Kommunfullmäktige beslutade 2013-02-28 § 40 att tekniska nämndens uppdrag om att sälja Rosenlunds herrgård skulle förklaras avslutat samtidigt som kommunstyrelsen gavs i uppdrag att med bred ansats studera olika möjligheter för den framtida användningen av Rosenlunds herrgård och dess omgivning. Det är detta beslut som föranleder denna utredning.

Herrgårdens läge

Rosenlunds herrgård ligger i stadsdelen Rosenlund utmed Huskvarnavägen – mellan Jönköping och Huskvarna. Det är cirka 2,8 kilometer fågelvägen till centrala Jönköping och cirka 3,6 kilometer till centrala Huskvarna. I stadsdelen bor det drygt 2 700 personer och cirka 3 500 personer har sin arbetsplats i området.

Busshållsplats finns intill herrgården och dagtid passerar stadsbussarna var tionde minut i båda riktningarna. Åktiden från centrala Jönköping är tio minuter och från Huskvarna elva minuter med ordinarie bussavgångar.

Från Rosenlunds herrgård är det 500 meter till den relativt nyöppnade restaurangen Sjön vid Vätterstranden. Inom 200–700 meter från herrgården ligger det ytterligare tre restauranger av olika slag.

Det är 500 meter från Rosenlunds herrgård till Jönköpings camping och en kilometer till närmaste hotell. Avståndet till Rosenlundsbadet är 900 meter och Elmia ligger en kilometer bort.

Herrgårdsbyggnaden

Rosenlunds herrgård har sitt ursprung från senare delen av 1700-talet. Herrgårdsbyggnaden uppfördes 1786–1788 av dåvarande hovrättsrådet och senare vice presidenten i Göta hovrätt Gustaf Mauritz Posse. Han ägde herrgården fram till sin död 1827, då hans son ärvde gården. Därefter var gården fortsatt i släktens ägo fram till 1894 då den såldes till vice häradshövdingen Gustaf Lindman.

Jönköpings stad köpte Rosenlunds herrgård 1906. Dock ingick inte herrgårdsanläggningen och en del annan mark. Efter Gustaf Lindmans död 1936 köpte staden herrgårdsbyggnaden och resterande mark.

Mellan 1942 och 1967 var herrgården uthyrd som privatbostad. I slutet av 1960-talet fungerade den en kort tid som ungdomsgård. Från 1971 till 2005 fungerade herrgården som skollokaler då Ädelfors folkhögskola var hyresgäst. Efter att folkhögskolan lämnade byggnaden har herrgården stått tom.

Herrgårdsbyggnaden är ett timrat envåningshus med suterrängvåning i sten.¹ Övervåningen är uppförd i liggande timmer och fasaden är reveterad för att efterlikna ett stenhus. Taket är täckt med skiffer och har frontoner på långsidor och gavlarna. Herrgårdsbyggnaden har en vind som aldrig inretts. Byggnadens utvändiga mått är 26,5x11,5 meter, vilket ger en byggnadsarea på cirka 300 kvadratmeter.

---

¹ I länmuseets antikvariska utredning om Rosenlunds herrgård (byggnadsvårdsrapport 2005:25) finns mer information om herrgårdens historia och byggnadernas utformning och historiska värde.

Byggnaden har förändrats en del genom åren där bland annat en uppdelning till två lägenheter i mitten av 1890-talet påverkat byggnadens interiör. Förändringarna var dock skonsamma mot den äldre inredningen. En ombyggnad som påverkade byggnadens interiör ännu mer utfördes 1942. Då skedde en uppdelning av den stora salen till två sovrum samt andra mindre rumsförändringar. Även ytskikten förnyades till stor del. Återigen var renoveringen skonsam mot den äldre inredningen, särskilt i rummen mot herrgårdsparken.

Tidigare har möjligheterna att inrymma ett storkök med tillhörande utrustning undersökts. I undersökningen konstaterades att det skulle krävas omfattande ingrepp i byggnadens stomme och bjälklag. Läns museet ansåg att dessa ingrepp är oförenliga med de bevarandekrav som måste ställas på byggnaden och därför ej möjliga att genomföra.

Flygelbyggnaden

Förutom herrgårdsbyggnaden finns en flygelbyggnad som även brukar benämnas som annexet eller inspektorsbyggnaden. Från början var detta två separata byggnader. Dels inspektorsbyggnad med mejerilokal (huset till vänster i bilden nedan), dels ett brygghus (huset till höger). Inspektorsbyggnaden är troligtvis uppförd 1845. När brygghuset är byggt är oklart.

Inspektorsbyggnaden har förändrats under olika tider. I huvudsak har byggnaden inrymt bostäder och bostadsrum. Byggnaden består av en våning med en vind som är oinredd.

Både inspektorsbyggnaden och brygghuset har en del kulturhistoriska värden enligt läns museets antikvariska utredning.

Flygelbyggnadens utvändiga mått är 35x6 meter, vilket ger en byggnadsarea på cirka 210 kvadratmeter.

Stallbyggnaden

Denna byggnad som ligger vid Lindallévägen används i dag som klubblokal av Östra SK. Under sommarmånaderna juni–augusti driver föreningen även café i lokalerna. Byggnaden uppfördes troligtvis som stall omkring 1905–1910. Stallet byggdes om till lärosalar 1957 och 1974 skedde en tillbyggnad med baracker som står där än i dag.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader

I läns museets antikvariska utredning från 2005 konstateras att herrgårdens huvudbyggnad, både till det yttre och inre, är en mycket värdefull kulturhistorisk byggnad. Även flygelbyggnaden lyfts fram som en kulturhistoriskt värdefull byggnad. Stallbyggnaden ingick inte i den antikvariska utredningen.

Det konstateras att herrgårdsbyggnaden har höga byggnadstekniska och estetiska värden som är unika för byggnader i länet kring sekelskiftet 1800. Även ur rikssynpunkt anses Rosenlunds herrgård värdefull som exempel på en klassicistisk herrgårdsbyggnad från sin tid.

Kommunfullmäktige beslutade 2009-08-27 § 200 om vilka byggnader i kommunal ägo som är kulturhistoriskt värdefulla och ska bevaras. Rosenlunds herrgård ingick bland dessa byggnader, vilket avsåg både herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden. Det beslutades även bland annat att marknadsmässig hyra eller hyra baserad på internhyressystemet ska tillämpas vid uthyrning av dessa byggnader och att eventuell försäljning av byggnaderna ska prövas av kommunfullmäktige i särskild ordning. Stallbyggnaden ingick inte bland de byggnader som ansågs vara kulturhistoriskt värdefulla.

Rosenlunds herrgård har inget skydd som byggnadsminne i enlighet med kulturmiljölagen. Länsstyrelsen avslog en ansökan om byggnadsminnesförklaring av Rosenlunds herrgård 1994.

Rosariet

Rosenlunds rosarium anlades 1977 på östra delen om herrgården och rosariet har sedan dess utvecklats i omgångar, där det skedde en större förnyelse åren 1997–1999. I rosariet finns i dag cirka 500 sorters rosor, gammaldags och nyare buskrosor, klätter- och marktäckande rosor, vilda arter och förädlade rabattrosor. Dessa omgärdas av strama, låga buxbomhäckar.

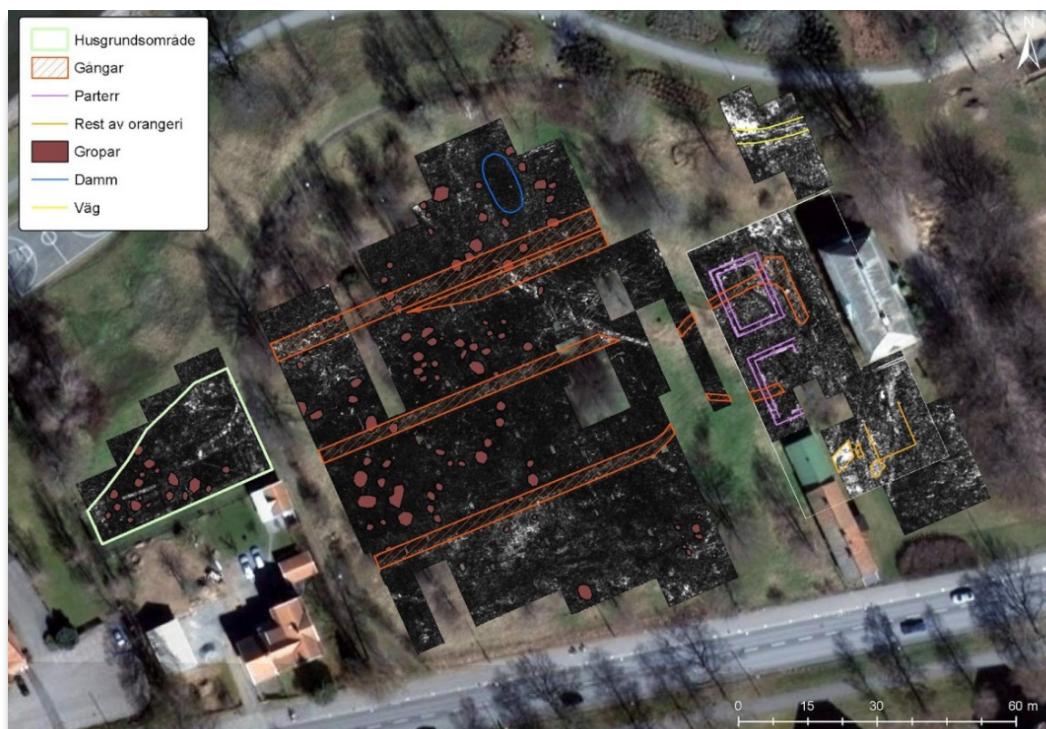
Rosariet är en kommunal anläggning och sköts av personal från tekniska kontoret. Några inträdesavgifter tas inte ut. Den årliga kostnaden för skötseln av parken är 1,2 mnkr.

Herrgårdsparken

De senaste åren har Jönköpings läns museum på uppdrag av tekniska kontoret genomfört arkeologiska undersökningar på den västra sidan av Rosenlunds herrgård – som i denna utredning benämns som herrgårdsparken. Syftet med undersökningarna var från början att lokalisera det torp som tidigare har legat i området samt fastställa landsvägens tidigare sträckning.²

I samband med undersökningarna upptäcktes mönstret av en park under markytan, bland annat genom parterrer³, gångar, en damm och planteringsgropar. Detta har senare identifierats som en tidigare okänd park som sannolikt är samtida med herrgårdens tillkomst, därav namnet Posses park som används i läns museets rapport.

Herrgårdsparken enligt georadar

Källa: Jönköpings läns museum

² Mer information om de undersökningar som har gjorts finns i läns museets arkeologiska rapport (2011:32) ”Den dolda lustgården – Baron Posses park på Rosenlund”.

³ Stenkantade planteringsytor.

Parken upptäcktes genom att georadar användes. Georadar är en metod där det med hjälp av elektromagnetiska radarimpulser är möjligt att skapa en bild av vad som finns dolt under markytan. Det fungerar ungefär som ekolod i vatten men för landbruk. Det är först på senare tid metoden har börjat användas inom arkeologin. Tidigare har dock metoden använts vid prospektering efter olja och mineraler. Bortsett från några mindre karteringar är undersökningen vid Rosenlunds herrgård den första i sitt slag i Sverige.

Under våren 2013 genomfördes en kompletterande arkeologisk utgrävning i parken för att bekräfta en del av det som tidigare hade framträtt enligt georadarundersökningen. Bland annat bekräftades lämningarna efter en husgrund mellan herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden, vilket sannolikt har varit en del av ett orangeri. Dessutom upptäcktes äldre fornlämningar i samband med utgrävningarna i form av stolphål som kan ha varit väggstolpar i ett järnåldershus.⁴

I den arkeologiska rapporten från 2011 bedöms den historiska trädgården, genom sin komplexitet och sitt bevarandetillstånd, ha få om ens någon motsvarighet i Skandinavien. Det konstateras i rapporten att trädgården är i relativt oförändrat skick då det i senare skeden bara lagts på nya jordmassor samtidigt som trädgården är i det närmaste orörd av moderna markarbeten.

På grund av avsaknad av skriftligt källmaterial och äldre avbildningar av parken är det dock svårt att med säkerhet fastställa hur det verkligen såg ut en gång i tiden. Det saknas också uppgifter om vilken arkitekt som har ritat herrgården, vilket troligtvis även är den person som har ansvarat för utformningen av parken. Bristen

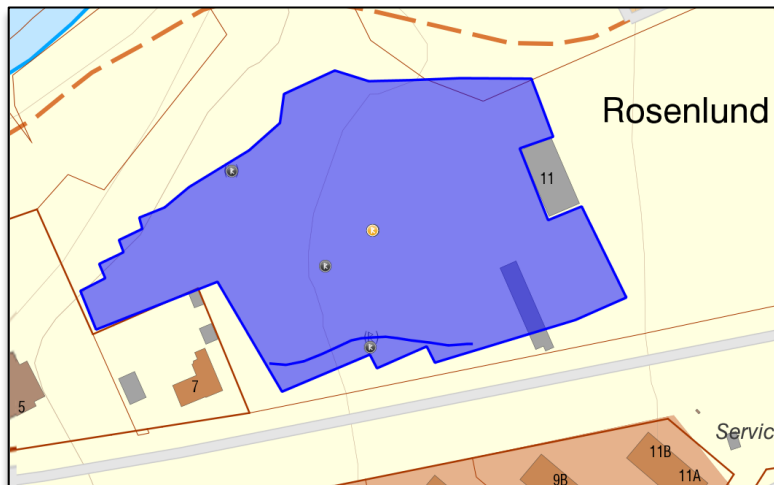
---

⁴ Mer om utgrävningen som skedde under våren 2013 går att läsa på <http://arkeologiijonkoping.blogspot.se/2013/05/en-kontroll-i-parken-ater-till-rosenlund.html>
”En kontroll i parken – åter till Rosenlund!” 2013-05-13.

på skriftligt källmaterial gör att det inte heller är möjligt att få svar på när eller varför parken förändrades till en delvis ny park.⁵

Parken har ett lagskydd som fast fornlämning (RAÄ-nr Jönköping 250) enligt kulturmiljölagen. Det innebär att länsstyrelsen måste ge tillstånd för alla ingrepp i området som kan påverka fornlämningen.

Område som är klassat som fast fornlämning (blå yta)

Källa: Riksantikvariatsämbetet

Planförhållanden

I kommunens översiktsplan som antogs i kommunfullmäktige 2003 är området kring Rosenlunds herrgård omnämnt bland tätorternas grönområden och som ett område som ska undantas från exploatering och bevaras som grönområde. Det står också att det på sikt ska tas fram en ny detaljplan för området.

För herrgårdsparken och rosariet finns en gällande detaljplan från 1950-12-19. I denna finns det byggrätter för bostäder både på tomten där rosariet ligger och på delar av herrgårdsparken.

Ett förslag till ny detaljplan för Rosenlunds herrgårdspark (hela området från stallbyggnaden till parken väster om Rosenlunds herrgård) godkändes i stadsbyggnadsnämnden 2009-09-10 § 323. Denna detaljplan har dock inte fastställts i kommunfullmäktige med anledning av att försäljningsuppdraget till tekniska nämnden avbröts.

Planförslaget innebar att Rosenlunds herrgårdspark skulle vara parkmark, det vill säga att tidigare byggrätter skulle tas bort från området. Dessutom föreslogs att bevarande och skyddsbestämmelser skulle införas på byggnaderna vid Rosenlunds herrgård. Herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden skulle även avstyckas som en egen fastighet för att kunna upplåtas med tomträtt.

⁵ I samband med denna utredning har kontakter tagits med kommunens stadsarkiv, Landsarkivet i Vadstena, Nordiska museet, Centrum för näringslivshistoria utan att någon direkt ny information har framkommit om herrgårdens historia.

MÖJLIGHETER

I detta avsnitt redogörs för olika möjligheter för den framtida användningen av Rosenlunds herrgård och dess omgivning. För vissa alternativ görs mer ingående beskrivningar, medan andra avhandlas mer överskådligt. I vissa fall lyfts också fram de problem som finns med alternativen. Möjligheter som ligger utanför det kommunala uppdraget berörs inte, exempelvis hotellverksamhet.

Det har i samband med denna utredning inte framkommit några förslag på kommunal verksamhet som ensamt kan bedrivas i herrgården. Däremot är ett flertal förvaltningar positiva till att herrgården kan användas för representation och som en intern konferensanläggning. Kulturförvaltningen ser även det som positivt om det finns möjlighet att använda herrgården till kulturella ändamål. De ser dock inte att den ska låsas till någon speciell verksamhet, exempelvis konsthall.

Försäljning

Som det tidigare har redovisats i bakgrundsbeskrivningen har det visat sig vara svårt att sälja herrgården med de krav som har ställts om att den ska renoveras i samråd med byggnadsantikvarisk sakkunskap samt att den ska användas för ändamål som gör den tillgänglig för allmänheten.

Den nyupptäckta historiska trädgården som innebär att mark i anslutning till herrgårdsbyggnaden är klassad som fast fornlämning försvårar troligtvis möjligheten att sälja herrgården ytterligare, då det begränsar möjligheten att göra tillbyggnader. För att kunna bedriva en verksamhet som är kommersiellt gångbar i huset är möjligheten till att kunna göra en tillbyggnad troligtvis avgörande, då det utan en tillbyggnad är svårt att få till ett tillagningskök.

Den nyupptäckta historiska trädgården och en eventuell restaurering av den innebär också att kopplingen mellan herrgårdsbyggnaden och herrgårdsparken blir starkare då det finns en anledning att se det som en helhet. Oavsett vad herrgården är avsedd att användas till för ändamål är möjligheten för allmänheten att få tillgång till fastigheten mer eller mindre begränsad eller i vart fall föremål för köparens goda vilja. Om det exempelvis är nödvändigt att korsa fastigheten för att komma till intilliggande mark så är detta inte tillåtet. Detta gäller även om det är fråga om en med tomträtt upplåten nyttjanderätt.

För att kunna sälja herrgården med samma krav som tidigare är kommunen troligtvis tvungen att stå för renoveringskostnaderna (eller i varje fall en stor del av kostnaderna) för att någon ska vara intresserad av att köpa den. Om kommunen släpper på kraven om att herrgården ska renoveras med byggnadsantikvarisk sakkunskap samt vara tillgänglig för allmänheten vore det troligtvis enklare att finna en köpare.

Alternativa driftsformer

I dag ligger ansvaret för drift och underhåll av både parkerna och byggnaderna i området på tekniska kontoret. Även i andra kommuner drivs liknande anläggningar i kommunal förvaltning, men det finns också exempel på anläggningar som drivs i bolags- och stiftelseform.

Bolagsform

Det finns två alternativ för ett kommunalt bolag att ta över fastigheten som Rosenlunds herrgård är belägen på. Antingen kan bolaget ta över enbart herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden eller kan bolaget ta över hela fastigheten (inklusive marken runt omkring). Det finns dock problem med båda alternativen. Övertagandet av enbart byggnaden gör att ansvaret för området delas mellan två juridiska personer. Om bolaget tar över hela fastigheten innebär det att både herrgårdsparken och rosariet ingår, vilket är verksamheter som i vanliga fall brukar vara i kommunens ägo.

Om herrgården skulle läggas i ett kommunalt bolag finns alternativen att lägga den i ett befintligt bolag eller att starta ett helt nytt bolag. Det befintliga bolag som eventuellt skulle kunna ta över herrgården är Rosenlunds Fastighets AB. Det är ett helägt dotterbolag till Jönköpings Rådhus AB med en nettoomsättning på cirka 41 mnkr. Omsättningen utgörs till största del av självkostnadshyra från Elmia. Endast 82 procent av Elmia ägs av Jönköpings Rådhus AB. Övriga 18 procent ägs av externa aktörer. Då eventuell verksamhet i herrgården förväntas gå med förlust, kan det därför bli problem med hyressättningen om Rosenlunds herrgård läggs in i Rosenlunds Fastighets AB.

Alternativet att starta ett helt nytt bolag som tar över Rosenlunds herrgård kan vara en möjlighet på sikt. Särskilt om det finns en tro att det är möjligt att uppnå en större tydlighet och helhetssyn som gynnar utvecklingen av området om allt är samlat under samma tak. I dagsläget är dock omfattningen av den verksamhet som kan åstadkommas på området alldeles för liten för att det ska finnas något motiv att lägga det i ett eget bolag.

Det finns även skattetekniska skäl till att herrgården inte bör läggas i ett kommunalt bolag. Kommunen kan genom kommunkontosystemet vanligtvis göra avdrag för ingående moms. Om verksamhet överförs till ett bolag måste bolaget ha en momspliktig verksamhet för att kunna göra avdrag för den ingående momsen. Det finns en risk att en del av verksamheten som kommer att bedrivas på fastigheten inte kommer att utgöras av momspliktig verksamhet. Vid överlåtandet av herrgården tillkommer det även en stämpelskatt, en avgift som betalas vid förvärv av fast egendom eller tomträtt.

Ett annat argument mot att lägga herrgården i ett kommunalt bolag är att det troligtvis skulle innebära en försening av eventuella renoveringar av herrgården. I dagsläget finns ingen färdig detaljplan för området, så om det bara är herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden som ska överlåtas finns det i dagsläget ingen fastighet att överlåta. Det tar dessutom tid att starta ett bolag och komma igång med verksamheten.

Om herrgården ska användas till annat än det som kan anses vara kommunal verksamhet och agera på en konkurrensutsatt marknad är troligtvis det bästa alternativet att lägga herrgården i ett kommunalt bolag. Det innebär dock att kommunorganisationen inte helt säkert kan nyttja herrgården eftersom eventuell verksamhet måste upphandlas i konkurrens med andra privata aktörer som erbjuder liknande verksamheter.

Stiftelseform

Stiftelselagens (1994:1220) definition av vad en stiftelse är enligt 1 kap 2 §: ”En stiftelse bildas genom att egendom enligt förordnande av en eller flera stiftare avskiljs för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål. Stiftelsens egendom skall anses vara avskild när den har tagits om hand av någon som har åtagit sig att förvalta den i enlighet med stiftelseförordnandet.”

En stiftelse kan inte ha några medlemmar och ingen kan äga en stiftelse. Om en juridisk person (exempelvis Jönköpings kommun) är en stiftelses förvaltare är det den juridiska personens högsta verkställande organ som är ytterst ansvarig och dess styrelse.

Det som är viktigt att tänka på vid skapandet av en stiftelse är hur stiftelsens ändamål formuleras (vad stiftelsen ska främja, stödja eller ägna sig åt), så att detta inte blir för kortsiktigt eller snävt. Detta då det är svårt att i ett senare läge ändra en stiftelses inriktning och att en stiftelse generellt varar för evigt.

Att bilda en stiftelse som driver verksamheten på Rosenlunds herrgård är att låsa sig vid ett ändamål och förhindrar möjligheten till ett flexibelt användande av herrgården. Av den anledning ses stiftelseformen inte som ett alternativ för driften av Rosenlunds herrgård.

Kostnader för att renovera byggnaderna på området

Kostnaden för att renovera herrgårdsbyggnaden, flygelbyggnaden och stallbyggnaden är avhängigt vad byggnaderna ska användas till. I nedanstående kalkyler som har tagits fram av tekniska kontoret har utgångspunkten varit att herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden i huvudsak ska användas till konferensverksamhet samt att Stallbyggnaden ska användas för caféverksamhet.

Herrgårdsbyggnaden beräknas kosta 12,5 mnkr att renovera. Detta ger en byggkostnad per kvadratmeter på cirka 20 tkr. I renoveringen ingår bland annat att bygga ett mottagningskök i byggnaden, installera hiss, ordna ventilation samt byte av el. Utgångspunkten är att renoveringen sker med byggnadsantikvarisk hänsyn. Osäkerhet i kostnaderna bedöms vara 10 procent på den beräknade kostnaden. Byggtiden för att renovera herrgårdsbyggnaden uppskattas till 10–12 månader.

Kostnaden för att renovera flygelbyggnaden beräknas till 6,5 mnkr, vilket ger en byggkostnad per kvadratmeter på cirka 33 tkr. Även här har utgångspunkten varit att renoveringen sker med byggnadsantikvarisk hänsyn.

Stallbyggnaden beräknas kosta 3,5 mnkr att renovera, vilket ger en byggkostnad per kvadratmeter på cirka 19 tkr. I detta ingår även rivning av de baracker som ligger i anslutning till byggnaden. Golvet i stallbyggnaden är i dåligt skick och behöver bytas. Nytt kök, ny ventilation, ny el och nya toaletter är andra större åtgärder som skulle ingå i renoveringen. Renoveringen innebär att byggnaden blir tillgänglighetsanpassad.

Extern finansiering

I bilaga 1 finns en sammanställning av möjligheterna till extern finansiering för en upprustning av Rosenlunds herrgård med tillhörande trädgård. Två avgränsningar har gjorts i fråga om vilka myndigheter och fonder som har undersökts. Den första avser storleken på möjliga bidrag. Även om alla bidrag kan ses som välkomna har det gjorts en avgränsning till myndigheter som kan lämna ett betydande bidrag för ett projekt som Rosenlunds herrgård.

Den andra avgränsningen avser att projektet i huvudsak handlar om en restaure-ring och ett iordningsställande av Rosenlunds herrgård med tillhörande trädgård. I det ingår inte någon speciell vinkling av åtgärderna eller eventuell framtida verksamhet på herrgården. Om kommunen bestämmer sig för en viss inriktning eller vinkling av åtgärderna finns anledning att noggrannare undersöka finansierings-möjligheterna utifrån just de förutsättningarna. Samma sak gäller för eventuell framtida verksamhet på herrgården. Då kan det finnas möjliga medel att söka som inte framkommer i sammanställningen.

I sammanställningen ingår möjligheten till medel från nedanstående organisationer:

- EU (Socialfonden och Regionala utvecklingsfonden)
- Kulturrådet
- Landstinget
- Regionförbundet
- Riksantikvarieämbetet
- Länsstyrelsen
- Kulturbryggan
- Allmänna arvsfonden
- Privata stiftelser och fonder.

I kontakter med dessa myndigheter och ansvariga för fonderna framkommer att de största möjligheterna till externa medel för en restaurering av Rosenlunds herrgård finns inom kulturmiljövårdsanslaget som handläggs av länsstyrelsen. För en fastighet utan skydd kan det möjligtvis bli aktuellt med medel motsvarande ett par hundratusen kronor. För en skyddad byggnad kan det finnas möjlighet till bidrag i storleksordningen en miljon kronor. Ett eventuellt anslag är dock helt beroende på hur ansökan ser ut. Länsstyrelsen kräver att ägaren medfinansierar projektet och andra parter i ett projekt kan ses som en fördel i länsstyrelsens bedömning.

Förutom möjligheterna att söka medel från olika fonder finns även möjligheten att hitta sponsorer och samarbetspartners som är villiga att gå in med medel. Enligt kommunens program för sponsring (kommunfullmäktige 2009-06-17 § 170) får sponsring inte omfatta kommunens baskostnader såsom löner utan ska vara ett sätt att finansiera särskilda projekt eller evenemang. Motprestation kan vara exponering av företagets eller organisationens logo. För att anses vara sponsring får meddelandet endast innehålla uppgift om vem som står bakom sponsringen, till exempel genom att företagsnamnet nämns. I de fall exponeringen av företags- eller organisationslogo görs i material som har Jönköpings kommun som avsändare ska det tydligt anges att detta avser en sponsorinsats.

Konferensverksamhet

Jönköpings kommun har i dag inte någon specifik byggnad för möten, konferenser och representation. Rosenlunds herrgård kan vara en möjlighet till att skapa en sådan anläggning. I det här avsnittet är fokus på möjligheterna att använda herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden till sådan verksamhet, men det är även möjligt att stallbyggnaden kan vara en del av en sådan verksamhet.

Kommunen har totalt sett ingen brist på möteslokaler, men det finns vissa förvaltningsbyggnader där beläggningen stundtals är ganska stor, till exempel i Rådhuset och i Hoven. Det finns också tillfällen där det kan finnas en poäng med att lämna förvaltningsbyggnaderna för att träffas i en annan miljö. Vid dessa tillfällen används vanligtvis externa lokaler.

Kommunens totala kostnader för konferenser på hotell och andra anläggningar i vårt närområde uppgick till 5 mnkr för 2010, 5,7 mnkr för 2011, 4,7 mnkr för 2012 och 5,3 mnkr för 2013. Det bör dock påpekas att själva lokalkostnaden ofta är en mindre del av den totala kostnaden, oftast är det förtäringen som är den stora kostnadsposten.

För att göra en mer rimlig bedömning om kommunens kostnader för konferenser på hotell och anläggningar i närområdet har en mer djupgående analys gjorts för 2012. Den totala kostnaden det året var som tidigare nämnts 4,7 mnkr. Eftersom Rosenlunds herrgård inte skulle kunna ta emot större sällskap sorterades alla fakturor som avsåg fler än 60 deltagare bort. Även fakturor där det ingick övernattningar, avsåg deltagaravgifter eller bara avsåg förtäring sorterades bort. Efter detta urval återstod kostnader för cirka 2,5 mnkr. En uppskattning är dock att endast 40 procent av dessa kostnader är för själva lokalerna, övrigt är kostnader för förtäring. Bedömningen är alltså att endast 1 mnkr utgör egentliga lokalkostnader. Kostnaderna var fördelade på ungefär 550 olika tillfällen.

Det är svårt att uppskatta hur mycket kommunens kostnader för konferenser kan minska om Rosenlunds herrgård finnas tillgänglig som en intern konferensanläggning. Det måste fortfarande vara möjligt att kunna använda andra alternativ vid möten och konferenser samt – som tidigare har redovisats – är en stor del av kostnaderna för konferenser för större lokaler än vad som är möjligt att erbjuda i Rosenlunds herrgård.

För att kunna bedriva en konferensverksamhet i Rosenlunds herrgård måste byggnaderna renoveras. Det är rimligt att det tillskapas ett antal konferensrum och grupprum i herrgårdsbyggnaden. I herrgårdsbyggnaden skulle det även finnas ett mottagningskök som gör det möjligt att tillaga enklare fika och mottagning av catering. I flygelbyggnaden skulle det vara möjligt att komplettera med ytterligare konferensrum.

Förslagsvis kan det finnas en husföreståndare som ansvarar för alla delar kopplade till verksamheten, det vill säga från administration till det praktiska i samband med besökare. Detta är en lösning som tillämpas både på Mariedal som är högskolans konferensanläggning och på Ryhovs herrgård som landstinget driver.

Ett alternativ till en lösning med en husföreståndare kan vara att konferensverksamheten drivs som en samhällsintegrerad daglig verksamhet.⁶ Vid en sådan lösning kan det förslagsvis vara en mindre grupp som arbetar med en handledare. Denne kan då även fungera som ansvarig för konferensverksamheten. En nackdel med en sådan lösning är att konferensverksamheten troligtvis innebär en ganska ojämn arbetsbelastning där det vissa dagar kanske inte är några besökare alls. En annan nackdel är att detta ställer större krav på utrymme gällande både kök och personalutrymmen. Något som innebär mindre ytor för konferensbesökare, det vill säga kärnverksamheten i byggnaden.

Det skulle även kunna tänkas att herrgården hyrs ut externt, men då är kommunen i en gråzon gällande vad som är tillåtet för kommunen att ägna sig åt. Vid en sådan lösning vore det viktigt att kommunen inte marknadsför detta samt att priserna motsvarar de som finns hos privata aktörer.

Den årliga kostnaden för att driva herrgårdsbyggnaden som mötes- och konferensanläggning beräknas bli 2,2 mnkr per år, där den stora kostnadsposten är hyreskostnader som till stor del består av kapitalkostnaderna som uppstår till följd av kostnaderna för renoveringen. I den årliga kostnaden ingår också personalkostnaderna för en husföreståndare. Om även flygelbyggnaden skulle ingå beräknas de årliga kostnaderna bli 2,9 mnkr.

Det borde vara möjligt att kombinera konferensverksamheten med användande av herrgårdsbyggnaden för representation. I dag har kommunen ingen byggnad som är avsedd för representation. När kommunen har besök från till exempel utlandet sker mottagandet vanligtvis i Rådhuset dagtid och restauranger kvällstid. Rosenlunds herrgård skulle kunna fungera som en representationsbyggnad för kommunen både dag- och kvällstid.

Frågan om representationsbyggnad har varit uppe för diskussion tidigare i kommunen. Det undersöktes bland annat i början av 2000-talet i samband med en utredning om den framtida användningen av Gamla Rådhuset.

Kulturella evenemang

Herrgårdsbyggnaden skulle även kunna användas för olika kulturella evenemang. Föreningen Rosenlunds herrgårds vänner har visat att det är möjligt att anordna bland annat konserter, föreläsningar och julmarknader i byggnaden. Det finns även möjligheter att ordna evenemang i parkerna på området, till exempel konserter, utomhusteater och under vinterhalvåret ljusfestivaler.

Erfarenheter från andra liknande anläggningar i Sverige visar också att det är vanligt att det anordnas olika kulturella evenemang, men många av dessa evenemang är av den karaktären att det är svårt att få till en lönsamhet eftersom antalet besökare som kan komma ofta är begränsat.

Som tidigare har nämnts ser kulturförvaltningen inget behov av att herrgårdsbyggnaden används till något specifikt kulturellt ändamål, men att den med fördel kan

---

⁶ Samhällsintegrerad daglig verksamhet utvecklar och tillhandahåller värdeskapande arbetsinriktad verksamhet som strävar till att ge samhällsdeltagande med hänsyn tagen till var och ens förmåga och intresse.

användas för olika evenemang som passar i herrgårdsmiljön och återknyter till dess historia.

Guidade visningar är något annat som skulle kunna arrangeras på området. Redan i dag anordnas guidade visningar av rosariet, men även historiska visningar av herrgårdsbyggnaden och herrgårdsparken finns det säkert ett intresse för.

Rosenlunds herrgård och dess omgivning kan troligtvis också bli ett intressant utflyktsmål för skolklasser, både för att lära sig mer om stadens historia och för att lära sig mer om trädgårdskultur.

Borgerliga vigslar

En verksamhet som skulle kunna kombineras med annan verksamhet i herrgården är förrättande av borgerliga vigslar. Det har också tidigare funnits önskemål om att hålla vigslarna i en annan typ av lokaler än de som finns att erbjuda i en förvaltningsbyggnad, både från vigselförrättare och från bröllospar. I dag förrättas vigslarna i Huskvarna stadshus (i Nyrénrummet), i första hand på lördagar 10.00–13.00. Paren kan dock välja annan tid och plats tillsammans med vigselförrättaren. Det avsätts 30 minuter per vigsel och det kan vara närmare tio vigslar på en lördag under sommaren.

Utbildningsförvaltningen är den förvaltning som administrerar de borgerliga vigslarna i kommunen. Tidigare har det inte kostat något att gifta sig borgerligt, men från och med i år kommer kommunen att ta ut en avgift på 500 kr för vigslarna.

Antalet borgerliga vigslar har ökat under 2000-talet. Under åren 2010–2012 var det drygt 300 vigslar per år med ett rekord på 366 vigslar år 2012. Under 2013 genomfördes 281 borgerliga vigslar, varav 185 av vigslarna skedde i stadshuset. Av vigslarna de senaste åren är det knappt tre fjärdedelar som genomförts i Huskvarna stadshus.

Tabell 1   **Antal borgerliga vigslar och namngivningsceremonier i Jönköpings kommun 2004–2013**

År	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Borgerliga vigslar	81	116	122	145	140	206	307	311	366	281
Namngivningsceremonier								11	8	8

Kommunen anordnar även namngivningsceremonier. Omfattningen är ett 10-tal per år och det är vanligast att dessa förrättas på annan plats än i stadshuset. Under 2013 var det åtta namngivningsceremonier, varav samtliga var utanför stadshuset.

En bedömning är att det skulle fungera bra att kombinera en tjänst som husföreståndare med att sköta administrationen kring vigslarna.

Caféverksamhet på området

Erfarenheter från andra anläggningar i Sverige har visat att en bra och fungerande caféverksamhet är helt avgörande för att få besökare. Det räcker inte bara med en park eller en byggnad att visa upp för att locka besökare.

I dag finns det ett sommarcafé på området i stallbyggnaden. Caféet drivs av Östra SK som även har sina klubblokaler i byggnaden. Om det ska göras en satsning på området är det rimligt att även caféverksamheten utvecklas. För detta krävs mest troligt en upprustning av byggnaden, där det framför allt är viktigt att byggnaden öppnas mot rosariet och herrgårdsbyggnaden samt att golvet i byggnaden byts. En möjlighet att kunna använda en större del av byggnadens yta för caféverksamhet än i dag vore önskvärt. Det bör också undersökas om det är möjligt att riva de baracker som finns i anslutning till byggnaden.

Den årliga kostnaden för stallbyggnaden efter en eventuell renovering beräknas bli cirka 350 tkr per år, där 250 tkr utgörs av kapitalkostnader kopplade till renoveringen.

Efter en eventuell upprustning är en möjlighet att kommunen hyr ut lokalen till en privat aktör som kan driva caféverksamheten. Det troliga är att det fortfarande enbart går att få lönsamhet i att driva det som ett sommarcafé alternativt att även ha öppet på helgerna övriga delar av året. Men det kan också tänkas att det på sikt går att komplettera den verksamhet som bedrivs i herrgårdsbyggnaden, vilket kanske kan öppna upp för en åretruntverksamhet.

Ett alternativ till att hyra ut lokalen till en privat aktör – eller som i dag att den hyrs ut till en ideell förening – skulle kunna vara att caféet drivs som ett arbetsintegrerat socialt företag. Arbetsintegrerade sociala företag är företag som driver näringsverksamhet med övergripande mål att integrera människor som har svårt att få arbeten. Sociala företag skapar delaktighet för medarbetarna genom ägande, anställning, avtal eller andra former av kontrakt. De sociala företagen är organisatoriskt fristående från offentlig verksamhet och eventuella vinster återinvesteras i egna eller liknande verksamheter.

Restaurering av herrgårdsparken

Som ett underlag till denna utredning har en kulturhistorisk värdering av den historiska trädgården tagits fram och finns i sin helhet som bilaga 2. Det är landskapsarkitekt Kolbjörn Wærn⁷ som har utfört denna värdering på uppdrag av stadskontoret.

I den kulturhistoriska värderingen konstateras att med hjälp av den kunskap som finns om trädgården och med hjälp av kunskap om hur motsvarande herrgårds-trädgårdar såg ut på andra håll i landet är det möjligt att med ett stort mått av autenticitet rekonstruera 1700-talets trädgård på Rosenlund.

---

⁷ Kolbjörn Wærn är slottsarkitekt för Ulriksdals och Hagas slottsparkar i Stockholm. Han har varit involverad i ett antal park- och trädgårdsrestaureringar i Sverige, bl.a. Gunnebo slott, Jonsreds herrgård, Alsters herrgård, Läckö slott och Katrinetorps landeri.

Vidare konstateras det att trädgårdens största kulturhistoriska värde ligger i att den gör den historiska miljön vid Rosenlund mer komplett och mer förståelig. En prydlig trädgårdsanläggning var en självklarhet vid en herrgård av detta slag – utan trädgården blir herrgårdsmiljön ofullständig och missvisande. Störst värde har trädgården på Rosenlund om den kan ges en utformning som överensstämmer med husets välbevarade 1700-talskaraktär. Att visa upp Rosenlunds herrgård som en autentisk och komplett herrgårdsmiljö bedöms ha ett stort värde för Jönköping som en viktig länk till stadens äldre historia.

Eftersom herrgårdsparken är klassad som fast fornlämning krävs det tillstånd från länsstyrelsen för ingrepp som ska göras i parken. Det gäller även för eventuella arkeologiska utgrävningar. Oavsett vad som ska göras är det därför bra att ha en tidig dialog med länsstyrelsen om vad som är möjligt eller inte.

Det måste utföras ytterligare arkeologiska utgrävningar i herrgårdsparken för att kunna rekonstruera trädgården på bästa sätt. Detta då ytterligare utgrävningar kan ge mer information om den äldre trädgården. Hela parken behöver dock inte grävas ut. I den kulturhistoriska värderingen föreslås att en riktad provgrävning med syfte att besvara konkreta frågor gällande trädgårdens utformning bör utföras. Därefter kan avgöras om det är meningsfullt med ytterligare utgrävningsinsatser. Vid eventuella arkeologiska utgrävningar är det kommunen som får stå för kostnaderna.

Det finns två vägar fram när det gäller möjligheten att rekonstruera parken. Den första är att arbeta parallellt med arkeologiska utgrävningar och rekonstruktion av parken. Den andra är att först göra utgrävningar och sedan påbörja själva rekonstruktionen. I den kulturhistoriska värderingen konstateras att om trädgården ska restaureras ligger det närmast till hands att börja med de två stora och tidstypiska parterrerarna närmast herrgårdsbyggnaden. Därefter kan restaureringen fortsätta med den troligen mer nyttobetonade trädgården utmed de parallella trädgårdsgångarna västerut.

Det är i dagsläget väldigt svårt att göra en rimlig bedömning av kostnaderna för att iordningställa den historiska trädgården. Det gäller såväl eventuella kostnader för utgrävningar som eventuella kostnader för att restaurera trädgården. Det beror både på att osäkerhetsfaktorerna är stora och att ambitionsnivån gällande restaureringen av parken är avgörande. Av den anledningen görs inte heller några detaljerade bedömningar i denna utredning om vad eventuella kostnader för arkeologiska utgrävningar och restaurering av parken skulle landa på. Enbart för restaureringen kan det handla om allt från en till tio miljoner kronor beroende på ambitionsnivån.

Ett sätt att hålla nere kostnaderna för själva restaureringen av parken skulle kunna vara genom att helt eller delvis driva det som ett arbetsmarknadsprojekt inriktat på grön rehabilitering där deltagare från arbetsmarknadsavdelningen deltar. Ett exempel på detta från en annan kommun är Partille, där restaureringen av trädgården i anslutning till Jonsereds herrgård utförs av deltagare från deras arbetsmarknadsavdelning under ledning av en halvtidsanställd trädgårdsmästare. Även i Jönköpings kommun tillämpas detta redan i dag genom att skötseln av Brunstorps gård utförs av deltagare från arbetsmarknadsavdelningen.

För att anlägga en helt ny park i herrgårdsparken bedömde tekniska kontoret 2009 att investeringskostnaden för en sådan park skulle uppgå till 3,5 mnkr och att den årliga skötseln av parken skulle uppgå till 260 tkr per år. Investeringskostnaden för att återskapa den historiska parken skulle troligtvis bli högre, medan kostnaden för den årliga driften skulle vara ungefär densamma som vid anläggandet av en helt ny park.

Det är lika svårt att göra en bedömning av hur lång tid det kan ta att iordningställa den historiska trädgården som vad kostnaden blir. Erfarenheter från andra anläggningar är att det finns fördelar med att det tar sin tid. Dels att det blir en långsiktighet, dels att det blir en process som går att följa allt eftersom. Det resulterar i en större delaktighet och det blir sällan bra om utgrävningar och restaurering stressas fram.

Alternativen till att restaurera den historiska parken har inte undersökts i någon större utsträckning i denna utredning, då samtliga alternativ utom ett kräver tillstånd från länsstyrelsen. Det alternativet är att inte göra någonting alls, det vill säga att herrgårdsparken får se ut ungefär som den gör i dag.

Trädgårdsturism

Rosariet är i dag ett populärt besöksmål för både kommuninvånare och turister. En eventuell restaurering av herrgårdsparken skulle göra hela området än mer intressant som besöksmål. Det finns också andra park- och trädgårdsanläggningar i kommunen som är populära besöksmål. Dels de kommunala anläggningarna Brunstorpens gård och stadsparken, dels den privatägda kultur- och trädgårdsanläggningen Gunillaberg utanför Bottnaryd som drivs av konstnären Tage Andersen. Elmia anordnar också årligen trädgårdsmässan Elmia Garden med över 3 000 besökare. I dagsläget finns det ingen helhetssyn kring marknadsföring av dessa anläggningar och de möjligheter som finns för att utveckla trädgårdsturismen i kommunen.

Med trädgårdsturism avses trädgårdar som lockar till sig besökare från andra platser än närområdet. Begreppet har blivit allt vanligare i Sverige när det gäller satsningar på trädgårdsparkar som besöksmål, men någon egentlig definition av begreppet finns inte. Även information om satsningar på trädgårdsturism i Sverige är bristfällig. Det finns kommuner och regioner som lyfter fram att de satsar på trädgårdsturism, men det är få som kan beskriva på vilket sätt detta görs. Det kan bero på att det är vanligast att lyfta fram enskilda trädgårdar i marknadsföringen och inte ett antal trädgårdar.

Det finns dåligt med uppgifter om besökare av trädgårdar i Sverige av den enkla anledningen att de flesta anläggningar inte tar någon inträdesavgift. Senaste tillgänglig statistik från Tillväxtverket om besöksutvecklingen i Sverige för olika besöksmål är från 2008. Den statistiken omfattar 140 miljoner besökare fördelade på 3 000 olika besöksmål. Trädgårdsbesökarna utgjorde mindre än två procent av samtliga besökare. Totalt var det cirka 2,6 miljoner som besökte de trädgårdar som ingick i undersökningen för 2008. För perioden 1998–2008 har antalet personer som besöker trädgårdar minskat med närmare två procent avseende befintliga besöksmål, alltså sådana som fanns både 1998 och 2008. Den trädgård som hade flest besökare under 2008 var den Botaniska trädgården i Göteborg med närmare 600 000 besökare.

Det finns ett nätverk i Sverige med inriktning mot trädgårdsturism. År 2010 bildades Swedish Society of Public Parks and Gardens (SSPPG).⁸ Nätverket består av 27 medlemmar och visionen lyder: ”Sverige ska vara en självklar destination för trädgårdsturism och vara en medpart i europeiska sammanhang när det gäller tillvaratagandet och utvecklingen av det gemensamma trädgårdskulturarvet.”

Nätverkets syfte är att skapa ett naturligt forum, internationellt som nationellt, åt trädgårdskulturen i Sverige samt att samordna Sveriges publika parker. Nätverket arbetar med att marknadsföra svenska publika trädgårdar och parker i Sverige, men även internationellt i syfte att locka intresserade turister att besöka trädgårdarna och parkerna.

Satsningar på trädgårdsturism har vid tidigare tillfällen varit uppe för diskussion i kommunen. I kommunstyrelsens tekniska utskott (2008-05-28 § 34) presenterades förslag på hur Jönköping skulle kunna utveckla trädgårdsturismen i kommunen. Det som särskilt lyftes fram som behövde förbättras var information, serveringar, kommunikationer, försäljning i anslutning till anläggningarna, renhållning och tillgång till toaletter. Inget beslut om någon satsning fattades, men det konstaterades att förvaltningarna själva har att ta ställning till vad som är möjligt att prioritera i samband med budgetarbetet.

---

⁸ Swedish Society of Public Parks and Gardens webbplats: www.swedishgardens.se

FÖRSLAG

Det är viktigt att se Rosenlunds herrgård och dess omgivning som en helhet. Rosariet är redan i dag ett uppskattat besöksmål av både kommuninvånare och turister. Med en genomtänkt och långsiktig satsning på hela området går det att på både kort och lång sikt skapa ett ännu mer attraktivt besöksmål. Även om det är viktigt att se området som en helhet finns det olika delar – där det krävs olika åtgärder och där det tar olika lång tid att genomföra dessa.

Konferensverksamhet i herrgårdsbyggnaden

Stadskontoret föreslår att herrgårdsbyggnaden renoveras i syfte att fungera som en intern mötes- och konferensanläggning. Konferensverksamhet är den verksamhet som passar bäst in i byggnaden och som gör att nyttjandet av byggnaden blir som störst. Det är också en verksamhet som inte bara innebär en kostnad för kommunen, då en intern konferensanläggning medför att kommunens externa kostnader för konferenser kan minska.

För att konferensverksamheten ska fungera på ett bra sätt är det viktigt att det finns en tydlighet i att de kommunala förvaltningarna i första hand ska använda Rosenlunds herrgård för konferenser. Det är endast i undantagsfall som externa konferensanläggningar ska användas. Det bör även undersökas om det är möjligt att ge de kommunala bolagen rätt att nyttja herrgården för konferenser.

En renovering av herrgårdsbyggnaden innebär även att kommunen får en byggnad som kan användas för representation, exempelvis i samband med besök av utländska gäster.

Det är viktigt att renoveringen av herrgården sker på ett sådant sätt att det även blir möjligt att kunna använda herrgårdsbyggnaden till andra verksamheter, exempelvis olika kulturella evenemang.

Stadskontoret förordar att renoveringen av herrgårdsbyggnaden kommer igång så snabbt som möjligt. Herrgårdsbyggnaden har stått tom under en längre period och det vore olyckligt om det inte går att få till en verksamhet inom överskådlig tid.

När det gäller flygelbyggnaden anser stadskontoret att kommunen bör avvakta med eventuell renovering. Det är inte säkert att det finns behov av ytterligare konferensrum och det kan på sikt finnas andra användningsområden för denna byggnad. I samband med framtagandet av ritningar inför renoveringen av herrgårdsbyggnaden vore det dock önskvärt att det även tas fram förslag på hur flygelbyggnaden kan renoveras i syfte att användas till konferensverksamhet.

Öppna upp Rosenlunds herrgård för allmänheten

Att öppna upp Rosenlunds herrgård för allmänheten går bra att kombinera med att driva konferensverksamhet i byggnaden. Konferensverksamheten sker framför allt under dagtid på vardagar och troligtvis är det ingen verksamhet alls en period under sommaren, vilket är den tid på året då antalet besökare på området kan förväntas vara som störst. Det skulle alltså inte vara några problem att anordna exempelvis sommaraktiviteter och guidade visningar på området där även herrgården är tillgänglig.

Att använda herrgårdsbyggnaden och parkområdena till kulturella evenemang bör uppmuntras. Möjligheterna för bland annat teater, konserter, utställningar, marknader och föreläsningar är stora. Särskilt sådant som knyter an till herrgårdens historia eller till trädgårdarna.

Med fördel kan den som är husföreståndare för herrgården även arbeta en del med att planera sådana aktiviteter, men förhoppningsvis finns det även ett intresse från kommunens förvaltningar samt föreningar att anordna aktiviteter på området.

Stadskontoret föreslår att det ska vara möjligt att kunna hyra Rosenlunds herrgård för evenemang som är riktade till allmänheten. Dock anser stadskontoret att det inte ska vara möjligt att hyra herrgården för slutna sällskap eller privata tillställningar (exempelvis födelsedags- och bröllopfester).

Borgerliga vigslar i herrgårdsbyggnaden

En verksamhet som på ett bra sätt kan kombineras med annan verksamhet i herrgårdsbyggnaden är förrättandet av borgerliga vigslar. Dessutom kan kommunen då erbjuda de som tänker gifta sig borgerligt möjlighet att göra det i en trevlig miljö. Stadskontoret föreslår därför att förrättande och administrationen av borgerliga vigslar förläggs till Rosenlunds herrgård när byggnaden är renoverad.

Restaurering av herrgårdsparken

Stadskontoret anser att den historiska trädgården i herrgårdsparken bör restaureras. Den gör herrgårdsmiljön mer komplett och parken blir också en viktig länk till stadens historia. Det kan på sikt utvecklas till ett uppskattat besöksmål.

En förutsättning för att en restaurering ska genomföras är att kostnaderna inte blir för stora. I dagsläget är det över huvud taget svårt att uppskatta kostnaderna. För att få en bättre uppfattning kring kostnaderna behöver en plan tas fram för hur arkeologiska utgrävningar och en restaurering kan utföras. Med fördel kan ett par alternativ tas fram utifrån olika ambitionsnivåer och etapper av restaureringen.

Det är också viktigt att planen omfattar hela utomhusmiljön vid Rosenlunds herrgård och inte bara herrgårdsparken. Det kan till exempel vara hur herrgårdsparken ska kopplas ihop med rosariet och med Vätterstranden, hur området kan öppnas mot Vättern och hur det kan bli bättre belysning på området.

Arbetet med att ta fram en plan för området kan förslagsvis bedrivas i projektform med sakkunniga inom arkeologi och trädgårdsrestaureringar samt i dialog med länsstyrelsen. De sistnämnda är också den instans som i slutändan bestämmer vad som får eller inte får göras.

Utvecklad caféverksamheten i stallbyggnaden

Stadskontoret föreslår att möjligheterna för att bedriva en mer utvecklad caféverksamhet i stallbyggnaden undersöks. Caféverksamhet är en viktig del för att få besökare till området och erfarenheter från andra anläggningar i Sverige är att det är helt avgörande för att besökare ska komma åter. För att kunna bedriva en mer utvecklad caféverksamhet krävs mest troligt en upprustning av byggnaden, där det framför allt är viktigt att byggnaden öppnas mot rosariet och herrgårdsbyggnaden samt att golvet i byggnaden byts.

Satsning på trädgårdsturism

Stadskontoret föreslår att Jönköpings kommun satsar på att lyfta fram Jönköpings kommun som en plats för trädgårdsturism i syfte att locka ett större antal besökare till kommunen. Framför allt handlar det om att bli bättre på att informera om och marknadsföra de trädgårdar som finns i kommunen.

Det finns mycket att lyfta fram i kommunen med de kommunala park- och trädgårdsanläggningarna Brunstorps gård, stadsparken, rosariet och på sikt herrgårdsparken. Dessutom finns kultur- och trädgårdsanläggningen Gunillaberg utanför Bottnaryd. Elmia anordnar också årligen trädgårdsmässan Elmia Garden.

Stadskontoret föreslår vidare att kommunen ska ansöka om medlemskap i sällskapet Swedish Society of Public Parks and Gardens. Dels ger det kommunen ett nätverk som kan vara till nytta i arbetet med utvecklingen av Rosenluns herrgård och dess omgivning, dels ger det på sikt en bra marknadsföringskanal för de trädgårdsanläggningar som finns i kommunen.

Externa medel

I samband med renoveringarna av byggnaderna och restaureringen av herrgårdsparken är det viktigt att söka externa medel. Kostnaderna för både renoveringarna och restaureringen är stora – externa medel ger då möjlighet att hålla nere kommunens kostnader alternativt att göra mer omfattande satsningar. Det torde även finnas goda möjligheter att finna sponsorer och samarbetspartners som är villiga att gå in i projekten.

Ny detaljplan för området

Oavsett alternativ måste det tas fram en ny detaljplan. Detta för att ge skydd till byggnaderna och parkområdena, att det kommer fram lösningar för parkering samt att tidigare byggrätter tas bort.

Den detaljplan som godkändes av stadsbyggnadsnämnden 2009 – men aldrig antogs i kommunfullmäktige – togs fram innan den historiska trädgården var upptäckt. Det är därmed rimligt att vissa justeringar i den detaljplanen måste göras, så att skyddet blir starkare och att det eventuellt läggs in en byggrätt som på sikt ger möjlighet till att kunna återskapa den nyupptäckta husgrunden (orangeriet) mellan herrgårdsbyggnaden och flygelbyggnaden.

Dessa förändringar innebär att den justerade planen måste bli föremål för samråd innan den kan antas. Dock hindrar inte detaljplaneprocessen att förändringar i området kan påbörjas i enlighet med förslagen i denna utredning.

Sammanställning av möjligheter till extern finansiering för upprustning av Rosenlunds herrgård

I nedanstående sammanställning presenteras möjligheter till extern finansiering för en upprustning av Rosenlunds herrgård. Det finns ett antal myndigheter som har medel för att stödja projekt av olika slag. Därtill kommer ett stort antal större och mindre fonder som är möjliga att söka medel ur för projekt och verksamheter.

I sammanställningen har det gjorts två avgränsningar av vilka myndigheter och fonder som har undersökts. Den första avser storleken på möjliga bidrag. Även om alla bidrag kan ses som välkomna har det i sammanställningen gjorts en avgränsning till myndigheter som kan lämna ett betydande bidrag för ett projekt som Rosenlunds herrgård.

Den andra avgränsningen avser att projektet i huvudsak handlar om en restaurering och ett iordningsställande av Rosenlunds herrgård med tillhörande trädgård. I det ingår inte någon speciell vinkling av åtgärderna eller eventuell framtida verksamhet på herrgården. Om kommunen bestämmer sig för en viss inriktning eller vinkling av åtgärderna finns anledning att noggrannare undersöka finansieringsmöjligheterna utifrån just de förutsättningarna. Samma sak gäller för eventuell framtida verksamhet på herrgården. Då kan det finnas möjliga medel att söka som inte framkommer i nedanstående sammanställning.

EU-medel

EU har flera stöd och bidragsformer inom olika programområden där det finns möjlighet för organisationer och föreningar att söka stöd. Inom programområdena görs det olika satsningar för respektive programperiod. Nuvarande programperiod för stöd från EU-fonder löper ut 2013, vilket gör det svårt att exakt avgöra vilka satsningar som kommer att ske i de olika programmen under kommande period.

I nuvarande programperioden lämnas stöd ur de olika EU-fonderna inom följande områden:

*Energi
EU och omvärlden
Forskning
Hälsa
Informationsteknik
Jordbruk
Konsumenternas skydd och rätt
Kultur*

*Miljö
Näringsliv
Regional utveckling och sammanhållning
Rättsliga och inrikes frågor
Sysselsättning och socialpolitik
Ungdom
Utbildning
Utbyten och praktik*

Av dessa områden är det områdena *Kultur* samt *Regional utveckling* inom strukturfonderna som har bedömts ligga närmast till hand för ett projekt som Rosenlunds herrgård. Innehållet för 2014 är inte beslutat ännu, varken för kulturprogrammet eller för programmet för regional utveckling inom strukturfonderna. Det finns dock förslag på program framtagna som ska antas till 2014.

Kulturprogrammet

Det kommande gemensamma programmet inom kultursektorn, *Kreativa Europa* föreslås av Europeiska kommissionen bestå av två delprogram och ett tredje övergripande programområde:

- Kultur, som vänder sig till den kulturella och den kreativa sektorn
- MEDIA, som vänder sig till den audiovisuella sektorn
- Övergripande programområde, som vänder sig till samtliga kulturella och kreativa sektorer och inkluderar en finansieringsmöjlighet (lånegaranti) samt stöd till gränsöverskridande policysamarbete och innovativa insatser över sektorsgränserna.

Delprogrammet kultur har fyra stödformer, vilka är:

- Stöd till samarbetsprojekt: Samarbete mellan aktörer från olika länder, i dag mellan aktörer i minst tre länder
- Stöd till nätverk: Verksamhet som utförs av europeiska organ som omfattar nätverk med aktörer från olika länder
- Stöd till plattformar: Verksamhet som utförs av organisationer som tillhandahåller en europeisk plattform för att främja och utveckla nya begåvningar och främja cirkulationen av konstnärer och verk, och som har storskalig genomslagskraft inom hela systemet
- Stöd till översättning av skönlitteratur: För översättningskostnader, men sannolikt även för andra insatser för att öka den översatta litteraturens spridning.

Programmets särskilda mål föreslås vara att stödja den europeiska kulturella och kreativa sektorns förmåga att verka över gränserna. Främja cirkulationen över gränserna för kulturella och kreativa verk och operatörer och nå ut till ny publik i och utanför Europa. Stärka den kreativa och den kulturella sektorns ekonomiska kapacitet, särskilt små och medelstora företag och organisationer samt att stödja samarbete över gränserna för att främja utarbetande av policys, innovation, nya företagsmodeller och publikutveckling.

En bedömning är att projektet Rosenlunds herrgård har små möjligheter att få bidrag från EU:s kulturprogram, *Kreativa Europa*.

Strukturfonden, Regionala utvecklingsfonden

Liksom kulturprogrammet löper nuvarande programperiod för Regional utvecklingsfonden ut i och med slutet av 2013. Programmet för nästa programperiod 2014–2020 är ännu inte fastlagt. Tillväxtverket som handlägger ansökningar om medel ur den Regionala utvecklingsfonden har gett fingervisningar om vilka områden som kommer att prioriteras under nästa period. De är:

- Stärka forskning och innovation
- Öka tillgången till och användning av ITK
- Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag
- Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer.

Vid ansökningar ser Tillväxtverket helst att projektet kan ha en nytta och genomslag för hela regionen Småland och öarna.

Kontakter med Regionförbundet i Jönköping, som är med och utformar programmet för strukturfondsområdet Småland och öarna, anger att ett projekt som Rosenlunds herrgård kommer att ha svårt att få medel ur Regionala utvecklingsfonden för kommande period enligt det förslag till program som håller på att tas fram. Även kontakter med Tillväxtverket anger att projektet Rosenlunds herrgård inte ligger helt nära innehållet i kommande program för den regionala utvecklingsfonden.

En bedömning är att projektet Rosenlunds herrgård har små möjligheter att få bidrag ur Regionala utvecklingsfonden.

Kulturrådets bidrag

Kulturrådet har som syfte att främja konst- och kulturverksamheter i hela Sverige samt i utlandet i utlandet. Kulturrådet verkar också för ett jämställt kulturliv som präglas av hög kvalitet, mångfald och ha ett barn- och ungdomsperspektiv i alla delar av verksamheten. Det sker bland annat genom bidragsgivning inom olika kulturområden.

Vid kontakter med Kulturrådet anges att en restaurering av en herrgård med tillhörande trädgård inte låter som något de kan tänkas ge bidrag till. Deras bidrag är inriktade på kulturella och konstnärliga verksamheter som teateruppsättningar, bibliotek eller andra kulturella verksamheter.

En bedömning är att projektet Rosenlunds herrgård har små möjligheter att få bidrag från Kulturrådet.

Landstingets bidrag för kultur

Landstinget handlägger medel genom den så kallade kultursamverkansmodellen. De har tre olika slags bidrag: arrangörsbidrag, utvecklingsbidrag och kulturpolitiska bidrag till en sammanlagt värde av 3,7 miljoner för 2013. De två första bidragen är möjliga för organisationer att söka, men inget av dem passar särskilt väl på projektet Rosenlunds herrgård.

Kontakter med landstinget anger att de inte tror att det finns någon möjlighet för ett projekt som Rosenlunds herrgård att få bidrag genom landstingets utvecklingsbidrag för kultur. De har aldrig gett medel för sådana projekt och enligt kriterierna ger de inte bidrag för investeringar i utrustning och lokaler. De ser dessutom gärna att projektet har en nytta för hela länet.

En bedömning är att projektet Rosenlunds herrgård har små möjligheter att få bidrag från landstinget.

Regionförbundet

Regionförbundet förfogar över regionala projektmedel för att bidra till regional utveckling i länet. De regionala projektmedlen kan i huvudsak sökas av kommuner, kommunförbund, regionförbund, landsting, statliga myndigheter, branschinstitut, intresseorganisationer, ekonomiska och ideella föreningar, stiftelser, universitet/högskolor och forskningsinstitut.

Regionförbundet Jönköpings län är i regel en av flera finansiärer till ett projekt och medfinansierar vanligtvis projekt med upp till 50 procent av den totala stödberättigade kostnaden.

Prioriterade utvecklingsområden är:

- Livsmiljö och attraktivitet
- Kommunikationer
- Näringsliv
- Arbetsmarknad och kompetensförsörjning
- Internationell samverkan.

Kontakter med Regionförbundet gör gällande att de inte beviljar bidrag till investeringar. De ser därmed inte heller någon möjlighet att bevilja medel för insatser på Rosenlunds herrgård.

En bedömning är att Rosenlund inte kan få bidrag från de projektmedel som Regionförbundet förfogar över.

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet är en nationell myndighet med ansvar för frågor om kulturmiljön och kulturarvet. Det övergripande syftet med riksantikvarieämbetets verksamhet är att kulturvärden ska tas till vara och bidra till ett hållbart samhälle med goda livsmiljöer. I uppdraget ingår bland annat att stimulera till forskning och uppbyggnad av kunskap om kulturmiljöer, kulturminnen och kulturföremål samt att bedriva informations- och rådgivningsverksamhet.

Kontakter med Riksantikvarieämbetet anger att den absoluta merparten av de medel som Riksantikvarieämbetet har att dela ut finns inom Kulturmiljövårdsanslaget och det handläggs på regional nivå av länsstyrelserna. Riksantikvarieämbetets uppdrag gällande kulturmiljövårdsanslaget är enbart att fördela det mellan de olika länsstyrelserna.

Utöver kulturmiljövårdsanslaget anges att de inte ser att det finns några medel från Riksantikvarieämbetet som skulle kunna passa till ett projekt som Rosenlunds herrgård.

En bedömning är att projektet Rosenlunds herrgård har små möjligheter att få bidrag direkt från Riksantikvarieämbetet.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen handlägger kulturmiljövårdsanslaget från Riksantikvarieämbetet. Det är kulturmiljövårdsanslaget som är det bidrag som i första hand kan bli intressant gällande Roselunds herrgård. Det gäller både för åtgärder i byggnader och eventuella åtgärder (utgrävningar) i trädgården. Länsstyrelsen prioriterar i första hand projekt för byggnader som är skyddade på något sätt. Antingen genom läns museet eller av kommunen själv. Ett utpekande (skyddande av området) i detaljplan är en form av skyddande som länsstyrelsen tar med i övervägandet.

För en fastighet utan skydd kan det möjligtvis bli aktuellt med medel motsvarande ett par hundratusen kronor. För en skyddad byggnad kan det finnas möjlighet till bidrag i storleksordningen en miljon kronor. Ett eventuellt anslag är dock helt beroende på hur ansökan ser ut. Länsstyrelsen kräver att ägaren medfinansierar projektet och eventuellt andra parter i ett projekt kan ses som en fördel i länsstyrelsens bedömningar av ansökningar.

Länsstyrelsen ser Rosenlunds herrgård som ett intressant område men poängterar att de på förhand inte kan uttala sig om varken möjlighet till att få bidrag eller storleken på ett eventuellt bidrag.

En bedömning är att det finns möjligheter för projektet Rosenlunds herrgård att få bidrag från länsstyrelsen genom kulturmiljövårdsanslaget.

Kulturbryggan

Kulturbryggan stöder nyskapande projekt inom kulturområdet. Kulturbryggan har två sorters bidrag som går att söka. Ett uppstartsbidrag för en nyskapande idé (exempelvis en förstudie i ett projekt) på max 100 000 kronor samt ett projektstöd för utförande av projektet på max en miljon kronor

En bedömning är att det inte finns möjligheter för projektet Rosenlunds herrgård att få bidrag från Kulturbryggan, om det inte går att hitta en väldigt nyskapande vinkling på projektet.

Allmänna arvsfonden

Allmänna arvsfonden har tre målgrupper för deras bidrag. De är barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning. Allmänna arvsfonden stödjer ideella föreningar och andra icke-vinstdrivande organisationer, som vill pröva nya idéer för att utveckla verksamheter för fondens målgrupper på deras egna villkor. Syftet är att ge organisationerna möjlighet att pröva nya idéer som kan utveckla verksamheten inom olika områden.

Arvsfonden erbjuder två sorters stöd:

Projektstöd: som ges till projekt för fondens målgrupper.

Lokalstöd: som ges till ny, om- och tillbyggnad av lokaler för verksamheter med fondens målgrupper.

Allmänna arvsfonden ställer tre huvudsakliga krav på ansökningar. För det första ska den gälla fondens målgrupp, som ska vara delaktiga i det projekt som avses. För det andra ska projektet vara nyskapande. För det tredje ska det finnas en plan för projekts långsiktiga överlevnad.

En bedömning är att projektet Rosenlunds herrgård har små möjligheter att få bidrag från Allmänna arvsfonden om inte fondens målgrupper involveras på ett genomgripande sätt i projektet.

Privata fonder

Länsstyrelserna har register över privata fonder och stiftelser där det finns möjlighet att söka medel för olika verksamheter och projekt. Inom kulturminnesvård finns ett antal fonder där det skulle vara möjligt att söka medel för ett projekt som Rosenlunds herrgård. Det är dock svårt att uttala sig om chanserna att få medel ur dessa fonder och eventuell storlek på de bidrag som går att få. I tabellen på nästa sida finns en sammanställning av privata fonder som riktar sig mot kulturminnesvård och som skulle kunna vara intressanta för projektet Rosenlunds herrgård. Beroende på hur projektet utformas kan det finnas fondmedel att söka även inom andra områden än kulturminnesvård.

Kommentarer

Ovanstående genomgång kan inte göra anspråk på att ge en heltäckande bild av möjligheten till extern finansiering. Det är en sammanställning av större fonder som skulle tänkas vara aktuella för ett projekt som innebär en restaurering av Rosenlunds herrgård med tillhörande trädgård. Det finns ett flertal både små och stora fonder - som inte finns med i ovanstående genomgång. Därtill finns möjlighet till sponsring, andra former av samverkan med privata eller offentliga organisationer samt eventuella donationer.

Kontakter med de myndigheter och fonder som presenteras i genomgången ovan gör också gällande att de i allmänhet är mer inriktade på verksamheter än på rent fysiska restaureringsprojekt. En framtida verksamhet på Rosenlunds herrgård kan ha möjlighet till bidrag från ovanstående organisationer/fonder utöver de möjligheter som anges i genomgången.

Jönköpings kommun administrerar ett antal fonder och stiftelser där medel delas ut för framförallt studier och välgörande ändamål. Den fond där det kan finnas möjlighet till medel för projektet Rosenlunds herrgård är Arvid Östbergs donation som har nästa utdelning 2016. Möjligt belopp bedöms dock som så pass lågt att det inte ses som påverkande för finansieringen till projektet.

Privata fonder som riktar sig mot kulturminnesvård

Fondnamn	Ändamål	Tillgångar	Län
Stiftelsen Flensburgska huset	Stiftelsens ändamål är att den årliga nettoavkastningen skall användas till kulturminnesvård och annan vetenskaplig forskning.	4 994 987 kr	Skåne
Stiftelsen Gross-handlanden Johan Adolf Malmstens Minnesfond för kulturhistorisk forskning och kulturminnesvård	Stiftelsens ändamål skall vara att med fondkapitalets avkastning främja vetenskaplig kulturhistorisk forskning och kulturminnesvård inom Jönköpings gamla stadsområde.	6 261 952 kr	Jönköping
Stiftelsen Gustaf Velanders Donationsfond	Stiftelsens årliga avkastning skall, sedan en tiondel lagts till kapitalet, användas till det kulturminnesvårdande och antikvariska arbete, som ligger inom Akademiens verksamhetsfält och bedrivs genom riksantikvarieämbetet.	6 372 840 kr	Stockholm
Stiftelsen Jönköpings läns museum	Att förvalta stiftelsens samlingar, fastigheter och byggnader och hålla dem tillgängliga för allmänheten. Stiftelsen skall huvudsakligen i Jönköpings län bedriva och främja kulturminnesvård och museal verksamhet liksom annan därmed förenlig kulturell verksamhet. Stiftelsen skall, därest icke genom författningar annat föreskrives, vara huvudman för landsantikvarien i länet. Stiftelsen äger även i egen regi eller genom särskilt bildat organ uthyra eller annorledes på affärsmässiga grunder utnyttjade byggnader varöver stiftelsen förfogar. Stiftelsen skall icke ha till syfte att inbringa vinst.	29 010 977 kr	Jönköping
Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur	Fondens ändamål är att verka för befästande och främjande av svensk kulturminnesvård och humanistisk forskning med närliggande intresseområden.	275 903 727 kr	Stockholm

Forts. nästa sida

Forts.

Privata fonder som riktar sig mot kulturminnesvård

Fondnamn	Ändamål	Tillgångar	Län
Bygg-mästare Sven-Harrys Konst- och Bostads- stiftelse	Stiftelsens huvudsakliga ändamål skall vara, att på ett ändamålsenligt sätt främja vetenskaplig forskning inom områdena konstvetenskap, arkitektur och byggnation, samt att lämna stipendier och/eller bidrag till stöd för utbildning inom de ovanangivna områdena. Stiftelsen skall härvid - om så befinnes lämpligt - äga rätt att med viss regelbundenhet som uppmuntran- också utge ett särskilt pris till den person eller den organisation som fullgjort berömvärda insatser för stiftelsens syften och då särskilt för en god och vacker boendemiljö, När stiftelsen via mig tillförts också den ovan omskrivna tillkommande konstsamlingen, skall stiftelsens ändamål kompletteras. Till de huvudsakliga ändamålen skall då också räknas att under kulturminnesvårdande förhållanden förvalta stiftelsens alla konstverk, att kring konstsamlingen utveckla en musei-liknande verksamhet bl.a. innefattande anordnande av utställningar och seminarier, samt att därigenom och på andra sätt verka för att stiftelsens konstverk hålls tillgängliga för vetenskaplig forskning. Dessa ändamålsbestämningar är att se som allmänna riktlinjer för stiftelsens styrelse, som med beaktande av riktlinjerna skall äga rätt att närmare utforma stiftelsens verksamhet.	349 971 512 kr	Stockholm

Rosenlunds historiska trädgård

Kulturhistorisk värdering

Sammanfattning

Med begreppet *Den historiska trädgården vid Rosenlunds herrgård* avses här den trädgård som vid slutet av 1700-talet fanns väster om herrgårdsbyggnaden. Herrgårdsbyggnaden hade då nyligen uppförts. Denna trädgård finns inte kvar idag men ligger delvis dold under jord- och gruslager som tillkommit under loppet av de drygt 200 år som gått sedan trädgårdens storhetstid.

1700-talets trädgård på Rosenlund var en vacker och prydlig anläggning i den franska, geometriska stilen. Trädgårdens utseende och omfattning motsvarar vad man kunde förvänta sig vid en herrgård som ägdes av en man i Gustaf Mauritz Posses ställning. Speciellt för anläggningen vid Rosenlund är dess visuella koppling till centrala Jönköping, som utgör fondmotiv i trädgårdens mittaxel, samt den hänförande utsikten över Vättern. Dessa båda förhållanden var troligen avgörande för placeringen av herrgårdsanläggningen.

Trädgården som den ser ut idag har inte många likheter med 1700-talets anläggning. Lyckligtvis har inga större byggnader eller anläggningar tillkommit som inkräktar på den äldre trädgården. Georadarundersökningar har visat att delar av den äldre anläggningen är bevarade under mark. Skriftligt källmaterial från 1700- och 1800-talen är sparsamt, men med hjälp av enstaka äldre avbildningar och kartor förtydligas bilden något. Från 1930- och -40-talen, då trädgården ännu var välskött men delvis omlagd, finns bra fotografier. Med hjälp av denna kunskap och med hjälp av hur vi vet att motsvarande herrgårdsträdgårdar såg ut på andra håll i landet är det möjligt att med ett stort mått av autenticitet rekonstruera 1700-talets trädgård på Rosenlund.

Värdet av en sådan rekonstruktion ligger inte i att trädgården i sig skulle vara unik eller av exceptionellt stor trädgårdshistorisk betydelse. Trädgårdens största kulturhistoriska värde ligger i att trädgården gör den historiska miljön vid Rosenlund mer komplett och mer förståelig. En prydlig trädgårdsanläggning var en självklarhet vid en herrgård av detta slag – utan trädgården blir herrgårdsmiljön ofullständig och missvisande. Störst värde har trädgården på Rosenlund om den kan ges en utformning som överensstämmer med husets välbevarade 1700-talskaraktär. Att visa upp Rosenlunds herrgård som en autentisk och komplett herrgårdsmiljö har ett stort värde för Jönköping som helhet, dels på grund av Gustaf Mauritz Posses betydelse för staden, dels som en viktig länk till stadens äldre historia.

Bakgrund

Stadskontorets utredningsenhet har bett Kolbjörn Wærn på Wærn Landskap AB att göra en värdering av den historiska trädgården väster om herrgårdsbyggnaden vid Rosenlunds herrgård. Som underlag för värderingen ligger i första hand rapporten *Den dolda Lustgården – Baron Posses park på Rosenlund* (Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2011:32) samt rapporten *En kontroll i parken – åter till Rosenlund* (2013-05-13), likaså från Jönköpings läns museum. Som underlag för värderingen ligger även den antikvariska utredningen *Rosenlunds herrgård* från 2005 (Jönköpings läns museum, Byggnadsvårdsrapport 2005:25) samt rapporten *Rosenlund - ett underlag till grönsstrukturplan och program för detaljplan* från 1997 (Stadsbyggnadskontorets planavdelning 1997-06-16). Trädgården besöktes tillsammans med företrädare för Jönköpings kommun 2014-01-09.

Kulturhistorisk värdering av Rosenlunds 1700-talsträdgård

Trädgården vid Rosenlunds herrgård, så som den framträder vid den nyligen utförda georadarundersökningen samt i historiska källor av olika slag, var vid slutet av 1700-talet stor och mångfasetterad. Där fanns en formell trädgård i den franska, geometriska stilen samt omfattande odling av frukt, bär, grönsaker och andra nyttoväxter. Där fanns även ett orangeri och troligen ett växthus. I orangeriet förvarades sannolikt exotiska växter som sommartid placerades ut i trädgården.

Trädgården motsvarar vad man kunde förvänta sig vid en herrgård som ägdes av en man i Gustaf Mauritz Posses ställning. Motsvarande anläggningar hittar man vid andra högre ståndsbostäder runt om i landet, i synnerhet i Skåne, Västergötland, Östergötland och i Mälardalen där trädgårdskulturen var rikt utvecklad vid denna tid. I Västsverige är trädgården vid Gunnebo det bästa exemplet.

Ett par förhållanden är speciella för trädgården vid Rosenlund. I förlängningen av trädgårdens mitt-axel är den gamla stadskärnan. Denna starka visuella kopplingen till staden var säkert ingen tillfällighet utan ett uttryck för gårdens och ägarens nära anknytning till staden. Den hänförande utsikten från trädgården mot Vättern är likaså ett särdrag för Rosenlunds trädgård. Utsikterna mot såväl staden som Vättern var sannolikt avgörande för placeringen av herrgårdsanläggningen.

Sammanfattningsvis var trädgården vid Rosenlund i ett nationellt perspektiv mer representativ för sin tid än den var unik.

Kulturhistorisk värdering av Rosenlunds trädgård som den ser ut idag

Trädgården vid Rosenlund ger idag ett delvis förvildat intryck. Med undantag av några äldre pryd-nadsträd finns inte många synliga spår av någon äldre trädgårdsanläggning. Eftersom inga nya byggnader eller anläggningar har gjort intrång i den gamla trädgården är det emellertid möjligt att föreställa sig utbredningen av en äldre trädgård.

Georadarundersökningen från 2011 har gett tydlig information om de två parterrer närmast huvudbyggnaden som togs bort någon gång under loppet av 1800-talet. Undersökningen har även fastslagit det exakta läget av de breda gångar i trädgårdens längdriktning som syns på äldre foton och avbildningar. Dessa anläggningar har bekräftats av de provgrävningar som utfördes 2013.

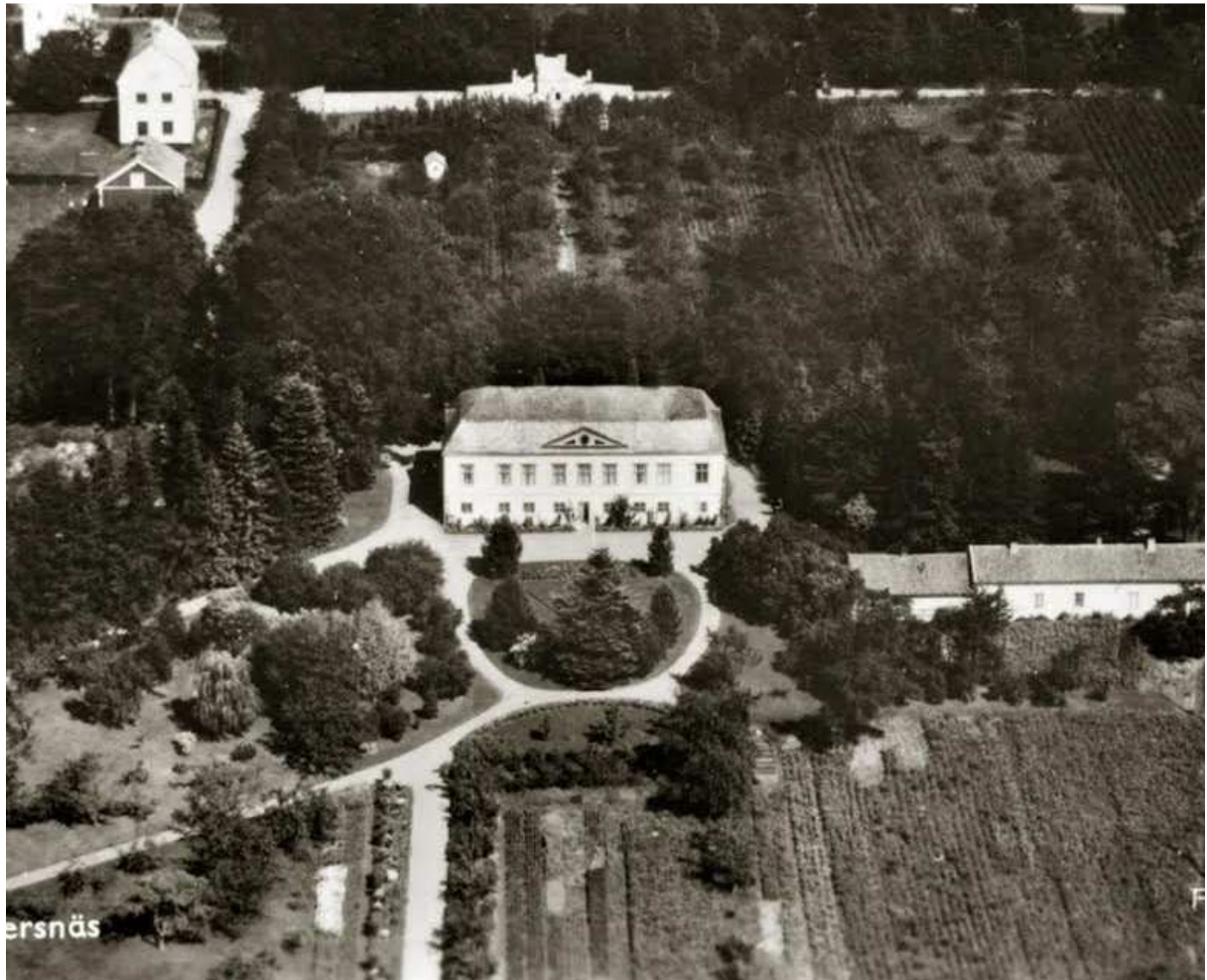
Det är möjligt att ytterligare utgrävningar kan ge mer information om den äldre trädgården. Men det kan också tänkas att de mer subtila spåren är uttraderade av senare tiders omläggningar och odling. En riktad provgrävning med syfte att besvara konkreta frågor gällande trädgårdens utformning bör utföras. Därefter kan avgöras om det är meningsfullt med ytterligare utgrävningsinsatser.

Vid restaurering av äldre trädgårdar finns ofta en stor osäkerhet vad gäller det växtmaterial som fanns i den historiska anläggningen. Det är möjligt att det i Rosenlunds trädgård finns fröer och pollen bevarade som kan belysa detta. Det skulle i så fall ha ett stort värde inte bara för en restaurering av Rosenlunds historiska trädgård utan även för restaurering av historiska trädgårdar i allmänhet. Störst sannolikhet att hitta identifierbara fröer eller pollen är troligen i den f.d. trädgårdsdammen i trädgårdens norra del.

Sammanfattningsvis har den nuvarande trädgården vid Rosenlund ett stort kulturhistoriskt värde genom dess koppling till den välbevarade huvudbyggnaden och till ägaren Gustaf Mauritz Posse. Trädgården har förfallit men den har inte varit föremål för någon exploatering eller förstörelse i större omfattning. Vyn mot staden är delvis blockerad, men utsikten över Vättern är lika praktfull som på 1700-talet. Det är möjligt att det finns ytterligare rester av 1700-talets anläggning under mark och att bevarade fröer och pollen kan ge information om växtmaterialet. Detta kan bara avgöras genom förnyade undersökningar. Att det är ont om källmaterial från 1700- och 1800-talen minskar trädgårdens kulturhistoriska värde jämfört med anläggningar som är historiskt väldokumenterade.

Förutsättningar för en restaurering av Rosenlunds 1700-talsträdgård

De genomförda georadarundersökningarna och provgrävningarna på Rosenlund ger en god bild av trädgårdens huvuddrag. Eventuellt kan ytterligare utgrävningar ge mer information. Oavsett ytterligare utgrävningsresultat kan man med god trovärdighet rekonstruera Rosenlunds 1700-talsträdgård med hjälp av erfarenheter från andra anläggningar där den äldre trädgården bevarats mer intakt eller där det funnits en bättre tillgång till källmaterial. Det är inte ovanligt att restaureringar av äldre trädgårdar innehåller ett relativt stort mått av spekulation när det gäller detaljutformningen. Detta är vanligtvis inte något större problem eftersom de äldre trädgårdsanläggningarna inte var stöpta i en given form, utan ständigt ändrades över tiden. Det kommer därmed inte att vara möjligt att återskapa en trädgård så som den säkert såg ut under Posses tid, men det går att skapa en trädgård så som den *skulle kunnat* se ut under Posses tid.

Utsnitt av vykort, troligen från 1940-talet. 1700-talets stramare trädgårdsanläggning är sedan länge ersatt av en trädgård med 1800-talets rundare former. De breda trädgårdsgångarna är tydliga, liksom omfattningen av odling. Observera det stora inslaget av barrträd, varav flertalet troligen är planterade under 1800-talets sista årtionden. Några av parkträden på bilden finns kvar i trädgården idag. Foto tillhandahållet av Rosenlunds herrgårds vänner.

Värdet av en restaurerad trädgård på Rosenlund

Om trädgården vid Rosenlund ska restaureras ligger det närmast till hands att börja med de två stora och tidstypiska parterrerna närmast huvudbyggnaden. Därefter kan restaureringen fortsätta med den troligen mer nyttobetonade trädgården utmed de parallella trädgårdsgångarna västerut.

Det största värdet av en restaurerad 1700-talsträdgård på Rosenlund ligger inte i själva trädgården. Det finns andra 1700-talsträdgårdar i Sverige som är mer välbevarade och av större trädgårdshistoriskt intresse. Det största värdet ligger i att en restaurerad trädgård bidrar till att skapa en mer fullständig historisk herrgårdsmiljö. Trädgården på Rosenlund var liksom på andra herrgårdar en väsentlig och helt oundgänglig del av en helhetsmiljö: herrgården utgjordes inte bara av huvudbyggnaden

utan lika mycket av trädgården, odlingarna, uthus, stall etc. Utan trädgården blir det som besökare svårare att förstå och uppleva den miljö där Gustaf Mauritz Posse levde och verkade. Att Rosenlunds huvudbyggnad och uthus är så välbevarade ökar förutsättningarna för att skapa en autentisk historisk miljö. Rosenlund har förutsättningar att bli en levande länk till stadens 1700-talshistoria. Förutom den historiska upplevelsen bidrar en vackert restaurerad trädgård till upplevelse av skönhet, odling och trädgårdskultur. Trädgården gör därmed Rosenlund till ett attraktivare besöksmål. Sammanfattningsvis har en restaurerad trädgård tillsammans med herrgårdsmiljön i övrigt ett stort kulturhistoriskt värde för i första hand Jönköping och regionen men även för den nationella trädgårdsturismen.

Några jämförbara trädgårdsrestaureringar

Under de senaste årtiondena har ett antal historiska trädgårdsanläggningar runt om i landet restaurerats eller rekonstruerats. Gemensamt för dessa projekt har varit en vilja att återge en historiskt värdefull byggnad (ofta ett byggnadsminne) den trädgårdsanläggning som en gång i tiden omgav byggnaden men som i allmänhet blivit försummad eller förstörd.

Gunnebo Slott och Trädgårdar, Mölndal

Ägare: Mölndals stad

Från att ha länge fört en slumrande tillvaro genomgick 1790-talets trädgård en omfattande restaurering/rekonstruktion på 1990-talet. Gunnebo är idag Mölndals kommuns flaggskepp med ett stort antal besökare och många anställda. Nya restaureringar och rekonstruktioner genomförs fortfarande.

Karlslunds herrgård, Örebro

Ägare: Örebro stad

Med utgångspunkt från ett vårdprogram från 2004 har trädgården från omkring år 1800 upprustats/restaurerats och bidrar idag till att herrgården är ett populärt utflyktsmål för örebroarna.

Alsters herrgård, Karlstad

Ägare: Karlstads kommun

Trädgården från 1860-talet är sedan några år under restaurering för att återges utseendet under den tid då Gustaf Fröding bodde på herrgården. Alster har idag restaurang och café och olika publika evenemang. Karlstads kommun avser att utveckla verksamheten vidare.

Jonsereds herrgård, Partille

Ägare: Partille kommun/Göteborgs Universitet

Trädgården från mitten av 1800-talet är sedan ett par år under restaurering/rekonstruktion. Ett nytt trädgårdscafé är under byggande. Kommunen och universitetet hoppas på att trädgården ska bidra till ett ökat antal besökande till Jonsereds historiska miljö.

Katrinetorp, Malmö

Ägare: Malmö stad

Trädgården från början av 1800-talet har under en följd av år genomgått en omfattande rekonstruktion och är idag en av Sydsveriges finaste historiska trädgårdsanläggningar. Trädgård, restaurang och café är ett populärt utflyktsmål för malmöborna.

Läckö slott, Kållandsö

Ägare: Statens fastighetsverk

Den s.k. Lilla slottsträdgården från 1600-talet upprustades/restaurerades på 1990-talet och är idag en av Läckös främsta attraktioner. Med hjälp av kunniga trädgårdsmästare förnyas trädgårdens planteringar varje år genom utplantering av ettåriga växter.

Ulriksdal slott, Solna

Ägare: Statens fastighetsverk

Den s.k. Hårlemans trädgård från mitten av 1700-talet har restaurerats och planteras varje år med utplanteringsväxter genom Kungliga Djurgårdens Förvaltnings försorg. En samtida trädgårdsskiss har utgjort underlag för restaureringen.

Sundsby säteri, Tjörn

Ägare: Tjörns kommun

Tjörns kommun förvärvade Sundsby säteri 2003 från den Hvitfeldtska stiftelsen och restaurerade därefter trädgården till dess utseende omkring år 1900. Sundsby och dess trädgård och café är idag ett mycket välbesökt besöksmål.

Marieholms residens, Mariestad

Ägare: Statens fastighetsverk

Residensets trädgård från 1800-talet har idag delvis restaurerats och utgör även en pedagogisk resurs för Göteborgs Universitets utbildning i trädgårdens hantverk och design. Avsikten är att trädgården ska bidra till att locka mariestadsborna att besöka residenset som tidigare varit stängt för allmänheten.

Sundbyholms slott, Eskilstuna

Ägare: Eskilstuna kommun

En viss restaurering av trädgården från 1600-talet genomfördes på 1950- och -60-talen. Idag diskuteras en fortsatt och mer långtgående trädgårdsrestaurering för att därmed göra slottsmiljön mer attraktiv som utflyktsmål för eskilstunaborna.

Göteborg 20 januari 2014

Kolbjörn Wærn

Landskapsarkitekt LAR/MSA

Slottsarkitekt för Ulriksdals och Hagas Kgl slottspark

